МАУП

**ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ ІНСТИТУТ**
**імені Митрополита Київського і всієї України, Предстоятеля**
**Української Православної Церкви Блаженнішого Володимира**
**Приватного акціонерного товариства "Вищий навчальний заклад**
**"Міжрегіональна Академія управління персоналом"**

# УКРАЇНСЬКА МОВА І НАЦІЯ

## Збірка наукових праць

***(за матеріалами роботи круглого столу***
***"Українська мова та мовна політика на***
***сучасному етапі розвитку держави"***
***(9 листопада 2011 р.)***

**Хмельницький, 2012**

**УДК 811**
**ББК 812**
**З 41**

**Редакційна колегія:**
***Білий Л. Г.***, кандидат педагогічних наук, директор ХІ МАУП (голова ред. колегії); ***Вашеняк І. Б.***, кандидат історичних наук, доцент, завідувач кафедри загальнонаукових та загальноосвітніх дисциплін ХІ МАУП; ***Олійник В. В.***, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри загальнонаукових та загальноосвітніх дисциплін ХІ МАУП.

**Рецензенти:**
***Мельник Р. М.***, кандидат філологічних наук (Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія);
***Петрушенко О. О.***, кандидат філологічних наук (Хмельницький економічний університет).

Рекомендовано до друку рішенням вченої ради
Хмельницького інституту МАУП
(протокол № 1 від 26 січня 2012 р.)

**Українська мова і нація / Збірка наукових праць. – Хмельницький : Вид-во ХІ МАУП, 2012. – 102 с.**

У збірці подано наукові статті за матеріалами роботи круглого столу “Українська мова та мовна політика на сучасному етапі розвитку держави”, який відбувся 9 листопада 2011 року. У наукових публікаціях порушуються актуальні мовні проблеми: роль мови в формуванні та самовираженні особистості; розвиток української мови на сучасному етапі; двомовність в Україні та ін.

Адресовано широкому колу читачів, причетних до вивчення сучасної мовної ситуації в Україні: студентам, магістрантам, викладачам вищих навчальних закладів, учням та вчителям загальноосвітніх шкіл.

*За зміст статей несуть відповідальність автори. Редакційна колегія не завжди поділяє погляди авторів.*

© Хмельницький інститут
Міжрегіональної Академії управління персоналом, 2012

**ЗМІСТ**

ПЕРЕДМОВА…….5

**Білий Л. Г.**
ПОЛІТИКО-ПРАВОВИЙ СТАТУС НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕЛІТИ В ЄВРОПЕЙСЬКІЙ НАУКОВІЙ ДУМЦІ……...6

**Авсієвич А. В.**
ЗНАЧЕННЯ МОВИ В ЮРИДИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ…….8

**Бабій Н. В.**
МОВНА СИТУАЦІЯ В УКРАЇНІ: ІСТОРІЯ І СУЧАСНИЙ СТАН…..12

**Бельська К. Ю., Українець Т. Б.**
УКРАЇНСЬКА МОВА В УКРАЇНСЬКОМУ ІНТЕРНЕТІ…….17

**Білик Н. В.**
МОВЛЕННЄВА КУЛЬТУРА ВИКЛАДАЧА……21

**Вашеняк І. Б.**
СУЧАСНИЙ СТАТУС УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ……24

**Вільчинська С. Б.**
МОВНІ ОСОБЛИВОСТІ ВІТЧИЗНЯНОЇ РЕКЛАМИ…….27

**Гріца О.**
СЛЕНГ ЯК СКЛАДОВА МОЛОДІЖНОЇ СУБКУЛЬТУРИ……31

**Гуменюк О. В.**
ПРОБЛЕМА ДЕРЖАВНОЇ МОВИ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ…….34

**Гундерук Л. М.**
ФЕНОМЕН КОМУНІКАЦІЇ У СТАНОВЛЕННІ І РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ……37

**Івановська Т. Б.**
СУРЖИК ЯК МОВНА ПРОБЛЕМА В УКРАЇНСЬКІЙ ДЕРЖАВІ…..44

**Костенко Д. В.**
СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ…….47

**Михайлова С. В.**
УКРАЇНСЬКА МОВА ТА КУЛЬТУРА НА ТЕРИТОРІЇ АВТОНОМНОЇ РЕСПУБЛІКИ КРИМ……..54

**С. В. Михайлова**
*старший викладач кафедри*
*теорії та практики туризму*
*Хмельницького інституту МАУП*

# УКРАЇНСЬКА МОВА ТА КУЛЬТУРА НА ТЕРИТОРІЇ АВТОНОМНОЇ РЕСПУБЛІКИ КРИМ

Крим періодично стає простором політичних конфліктів. Ще пам'ятні ті часи, коли Росія й Україна конфліктували з приводу військово-морського флоту. Після врегулювання питання щодо флоту деякі російські офіційні особи (і навіть законодавчий орган Росії) продемонстрували сумнів у державній приналежності Криму. Потім виник конфлікт з приводу статусу татарського населення в Криму. Хтось схильний бачити в цьому конфлікті лише протистояння між реформаторськими кроками уряду та консервативними лівими, а зараз ще і проросійсько налаштованими силами кримського парламенту. Хтось схильний розглядати кримський конфлікт як питання регіональної політики.

Однак, ситуація набагато складніша, а ніж тільки політичне протистояння в рамках регіонального конфлікту. Крим – це не просто регіон серед інших регіонів держави. Перебуваючи у складі України, Крим схильний до впливу Росії та Туреччини не менше, ніж впливу України. Крим – суб'єкт не регіональної політики, а геополітики. І ця ситуація таїть у собі декілька загроз, з приводу яких і необхідно зробити рішучі кроки на найвищому державному рівні. Щоб поки досить стабільна ситуація в Криму такою і залишалася.

За даними Головного управління МВС України в Криму, в листопаді 2005р. в АРК проживали понад 260 тис. депортованих громадян і їх нащадків (з них з 256959 – депортовані кримські татари). Загальна чисельність кримських татар за межами України становить ще близько 50 тис. чол. Приплив репатріантів помітно зменшується: в 1997р. прибуло 5300 кримських татар; в 1999р. – 2500; у першому півріччі 2003р. – 1100 чоловік [17, с. 15]. Найбільш гострою проблемою АРК є інтеграція кримських татар у суспільно-політичне життя автономії.

Задоволення культурних, освітніх, інформаційних потреб кримських татар є недостатнім. В АРК функціонують лише один Кримськотатарський драматичний театр (приміщення якого до того ж знаходиться в аварійному стані), лише одна Кримськотатарська бібліотека імені Ісмаїла Гаспринського. В автономії лише дев'ять шкіл з кримськотатарською мовою навчання; шкіл з двома мовами навчання (російською та кримськотатарською) – 33; класів з кримськотатарською мовою навчання в російськомовних школах – 81[10, с. 99]. Видаються лише дві газети кримсько-татарською мовою ("Кыырым" та "Яни дунья"). На Державній

ТРК “Крим” працює кримсько-татарська редакція, мовлення якої становить 7% від загального обсягу мовлення компанії[11, с. 154].

Лише 15,7% респондентів, опитаних соціологічною службою в АРК, вважають достатньою кількість періодичних видань кримсько-татарською мовою, 8% опитаних вважають, що таких видань повинно бути більше, 8,5% – що менше; для 59% респондентів – це питання байдуже. Кількість радіопередач вважають достатньою 15,4% опитаних; у тому, що їх повинно бути більше, впевнені 8,7% респондентів; а в тому, що їх повинно бути менше – 8,5%. Така ж ситуація і з телепередачами: 15,4% опитаних задоволені їх кількістю, 8,7% – вважають, що їх повинно бути більше, 8,9% – що їх повинно бути менше [8, с. 76]. Наведені дані свідчать, що жителі Криму інших національностей не усвідомлюють важливості створення належних умов для задоволення культурних, інформаційних, освітніх та інших потреб кримських татар. Вирішення соціально-економічних і культурних потреб кримських татар потребує належного бюджетного фінансування. За експертними оцінками, на облаштування кримських татар потрібно, як мінімум, $3 млрд.; максимальні оцінки сягають $20 млрд. (лише житла необхідно 2 млн. кв. м). Таких коштів держава виділити поки що не в змозі. Загалом, у 1992–2005рр. на фінансування допомоги депортованим з державного бюджету України було виділено понад $300 млн. [18].

11 травня 2006р. до чергової річниці депортації кримських 18 травня 1944 р. уряд прийняв програму допомоги з вирішення проблем репатріантів і надав на це 600 млн. грн. які мають надходити частинами на протязі наступних п’яти років. Протягом останніх років світове співтовариство бере участь у вирішенні проблем репатріантів у Криму. Представництвом Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, Програмою розвитку й інтеграції Криму ООН за останні п’ять років реалізовані проекти на суму біля $10 млн. [15, с. 178].

На жаль, країни СНД практично не надають Україні допомогу у вирішенні проблем, пов’язаних з поверненням кримсько-татарського народу. Невирішеність проблем кримських татар може призвести до масштабних соціальних заворушень з серйозними наслідками. Щоб попередити розвиток подій у небезпечному напрямі, необхідно налагодити систематичний діалог між органами державної влади та керівництвом кримських татар, спільними зусиллями оперативно вирішувати нагальні проблеми репатріантів. На сьогоднішній день присутність у Криму української культури і мови (україномовних засобів масової інформації, закладів освіти та культури) не можна вважати задовільною. Значною мірою нинішня ситуація викликана об’єктивними передумовами, оскільки переважна частина населення Криму (80–85%) є російськомовною[7, с. 4].

Про необхідність обережної політики в цій сфері свідчать і дані соціологічного опитування. Так, на думку переважної більшості (63,4%) кримчан, права україномовного населення в АРК забезпечені достатньою

мірою; 26% респондентів схиляються до думки, що ці права забезпечені недостатньо; лише 2,7% – вважають, що ці права не забезпечені взагалі.

Центральні органи державної влади, органи державної влади АРК повинні створити умови, які б стимулювали розвиток української культури, більш широке використання державної мови на півострові. На початок 2006р. на території автономії виходили в світ близько 240 періодичних друкованих видань, з них лише чотири газети виходять українською мовою; 57 видань є двомовними. В інформаційному полі автономії присутні понад 100 періодичних видань Києва, Львова, Донецька, Дніпропетровська, Харкова, Одеси. Однак, ці видання надходять в АРК із запізненням на три чотири дні. На території автономії приймаються програми всіх трьох загально-національних каналів телебачення (УТ–1 охоплює 97% території АРК; Студія "1+1" – 87%; "Інтер" – 80%)[9, с. 140].

До найбільш впливових регіональних телерадіокомпаній належать ТРК "Чорноморська", передачі якої приймають на 52% території АРК (15% ефірного часу займають передачі українською мовою); Державна ТРК "Крим" – 10–15% території автономії (27% ефірного часу займає мовлення українською мовою); Севастопольська регіональна ТРК і телерадіоцентр "Бриз" ведуть мовлення в М.Севастополі (українською мовою – 15% і 60%, відповідно)[9, с.143]. В 2000р. в ефірний простір Криму активно ввійшли центральні телерадіокомпанії – СТБ (мм. Сімферополь, Севастополь) та ІСТУ (мм. Сімферополь, Армянськ). Станом на початок 2006 р. в Криму представлені повною або частковою мірою всі загально українські телеканали.

За даними соціологічного опитування, кількістю україномовних періодичних видань задоволені 43,7% опитаних кримчан, радіопередач – 45,2%, телепередач – 42,2%. Із тих, хто не задоволений кількістю україномовних ЗМІ, 7,7% респондентів вважають, що україномовних періодичних видань повинно бути більше; 24,8% – переконані, що їх повинно бути менше. Лише 3,5% опитаних вважають, що в Криму повинно бути більше україномовних радіопередач, 4,2% – телепередач.

Із 583 загальноосвітніх шкіл, що функціонують у Криму, лише чотири школи – з українською мовою навчання; 98,2% учнів навчаються за російськомовними програмами. Примітно, що на випускних іспитах у 2005р. 47% дев'ятикласників обрали диктант, а 25% випускників 11 класу – виявили бажання писати твір українською мовою. До того ж, за даними Міністерствавіти АРК, бажання навчати своїх дітей російською мовою виявляють 89% кримчан, що на 10% менше, ніж реально навчається [19]. Наведені дані свідчать про недостатню кількість українських шкіл в АРК. Існує певна потреба у вчителях української мови та літератури – більше 100 вакансій на ці посади.

В АРК функціонують лише дві українські бібліотеки, причому на громадських засадах; книжковий ринок автономії на 99,9% заповнений

виданнями російською мовою. В репертуарі Українського музичного театру українською мовою йдуть лише два спектаклі. На грані розвалу знаходиться Державний вокально-хореографічний ансамбль України "Таврія".

Результати соціологічного дослідження свідчать про значний потенціал проросійських настроїв в АРК, який поки що має латентну форму і не проявляється в активних діях. Майже половина (47,3%) кримчан прагне входження Криму до складу Росії (в Україні так вважають лише 4,1% респондентів). В Україні переважають думки, що Крим має бути звичайною областю в складі України (37,7% респондентів в Україні, 10% – в Криму), і що Крим повинен бути автономною республікою за територіальною ознакою (38,8% – в Україні, 25,9% – в Криму). Невисокою є підтримка статусу Криму як кримсько-татарської автономії або незалежної держави (3% і 8,2%, відповідно) [20]. Зберігається суттєва присутність Росії в інформаційній і гуманітарній сферах у Криму. Переважна більшість шкіл в автономії є російськомовними, лише 2% учнів навчаються українською мовою. Створений Чорноморський факультет Московського державного університету імені М.Ломоносова.

Переважна частина мовлення кримських телерадіоорганізацій (75–80% ефірного часу) здійснюється російською мовою. Севастопольська регіональна ТРК транслює російські авторські програми, державна ТРК "Крим" – блок новин російського каналу РТР, ТРК "Чорноморська" – новини НТВ, ТРК "ЖИСА" – програми ТВ–6. Російські телевізійні програми транслюються також у м. Севастополі. Частина російських програм передається кабельними мережами, що охоплюють біля 55 тис. абонентів.

За даними соціологічних опитувань кількість російськомовних періодичних видань задовольняє більшість (53,1%) населення АРК, радіопередач – 46,2%, телепередач – 42%. Водночас, респонденти, які не задоволені кількістю російськомовних ЗМІ, вважають, що їх повинно бути більше: російськомовних періодичних видань – 40,5% опитаних; радіопередач – 48,1%; телепередач – 53,6% [19]. Суттєву підтримку проросійським організаціям надає "Фонд Москва – Крым", створений за ініціативою влади Москви. За його сприяння, в 2003р. здійснено 32 гуманітарні програми; в 2004р. – 50; у 2006р. планується здійснити 70 програм. За фінансової підтримки Фонду видаються журнали "Брега Тавриды", "Крымуша", газета "Русский мир", що поширюються в АРК.

На 2006р. для передплати в Україні, в т. ч. в Криму, було запропоновано 2095 найменувань газет і журналів Росії і лише 946 – України. Загальноукраїнський щоденний тираж газет "Аргументи и Факти. Украйна", "Комсомольская правда. Украйна", "Труд. Украйна", "Известия. Украйна" перевищує 850 тис. примірників. Ці газети зареєстровані в Україні, але публікують переважно матеріали базових (російських) видань. Деякі російські газети та журнали надходять до України контрабандним

шляхом; особливо ця діяльність посилюється в період курортного сезону в Криму[4, с. 181].

Таким чином, зберігається висока присутність Росії в інформаційній, культурній і гуманітарній сферах АРК. З одного боку, це сприяє задоволенню культурних потреб кримчан, поглибленню взаємин між Україною і Росією; з іншого – створює можливості для цілеспрямованого впливу на населення автономії з боку РФ, в першу чергу для України і Криму, як українського, в цілому.

Отже, українська культура і мова займають вузький сектор у суспільному житті АРК. Центральним органам державної влади України, органам державної влади АРК необхідно сприяти розвитку української культури і мови в Криму. Питання впровадження української культури та української мови є досить делікатним; воно не повинно здійснюватися примусовими заходами (це спричинило б зворотню негативну реакцію). Українська влада повинна бути готова до того, що цей процес може тривати протягом зміни кількох поколінь.

**Література**


1. Велигодский В. М. Крым: страницы истории // Крымские известия. – 2004. – 19 февраля.
2. Дані Всеукраїнського перепису населення 2001 р. // Урядовий кур'єр. – 2002. – 28 січ.
3. Дацюк С. Кримські орієнтири України // День – 1999. – № 242. – 29 груд. – С. 3–5.
4. Зоткін А. Інститут регіональної влади на прикладі Автономної республіки Крим: циркуляція і рекрутація владних еліт // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2003. – № 4. – С. 181–182.
5. Ільїн М. Етапи становлення внутрішньої геополітики Росії та України // Політична думка – 1999. – С. 120–139.
6. Кисла А. Кримські татари: незбіг векторів етнополітичного розвитку // Віче. – 2004. – № 1. – С. 61.
7. Кулик В. Без конфронтаційної риторики. Чи має українська держава підтримувати російську культуру? // Голос України. – 1995. – 18 листоп. – С. 4–5.
8. Ларченко М. Ігнорування інтересів кримськотатарського народу було б нераціональною стратегією держави // Віче. – 2003. – № 9. – С. 76.
9. Пахомов Ю. Україна і Росія // Політична Думка – 1999 – С. 140–151.
10. Прибиткова И. Эмиграционный потенциал кримских татар // Социологические исследования. – 1999. – № 10. – С. 99–100.
11. Прибиткова И. Современные миграционные процессы: обустройство и адаптация ранее депортированных татар из Крыма // Социологические исследования – 2000. – № 1. – С. 154–155.

12. Прозорова Н. М. Особливості кримського регіоналізму // Віче. – 2003. – № 2. – С. 31–36.
13. Рибак В. Проблеми самоврядування та їх розв"язання в Україні // Схід. – 2001. – № 5 (42) – С. 34–38.
14. Семена М. Кримські орієнтири: “загрози” й загрози // День. – 2000. – № 2. – 12 січ.
15. Сольчаник Р. Росія і Україна на пострадянському просторі // Ґенеза. Філософія, історія, політологія. – 1996. – С. 178–189.
16. Червоная С. Кримськотатарський національний рух і сучасна ситуація в Республіці Крим // Етнічні меншини Східної та Центральної Європи: компаративний аналіз становища та перспектив розвитку. – К., 1994. – С. 105–108.
17. Чубаров Р. Інтеграція кримськотатарського народу в українське суспільство: політико-правові аспекти // Національна безпека і оборона. – 2001. – № 4. – С. 15.
18. www.crimeatau.org.ua // Борис Парахонський: Кримськотатарська проблема: сучасний стан і перспективи її вирішення.
19. www.zn.org.ua.
20. www.ucepd.com.ua

**С. С. Мітягіна**
*старший викладач кафедри*
*загальнонаукових та загальноосвітніх дисциплін*
*Хмельницького інституту МАУП*

## ЛІТЕРАТУРНО-ХУДОЖНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ Е. ВОЙНИЧ З ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Прагнення українського суспільства до європейської інтеграції робить особливо актуальними дослідження культурних та суспільно-політичних зв’язків між нашою державою та європейськими країнами. З цієї точки зору непересічне значення для вітчизняної культури має вивчення біографії та творчості видатної британської письменниці, авторки всесвітньовідомого роману “Овід” Е. Войнич, творча і суспільна діяльність якої найтіснішим чином пов’язана з Україною і, на жаль, майже невідома широкій громадськості.

Найбільший вплив на Е. Войнич як особистість і як письменницю здійснив відомий письменник, публіцист, революціонер-народник С. Степняк-Кравчинський, який народився на Херсонщині і, незважаючи на вимушену еміграцію, проніс любов до України через усе життя. Знайомство з ним, що відбулося наприкінці грудня 1886 р., стало поворотним моментом у житті Е. Войнич: під керівництвом С. Степняка-Кравчинського вона